

**«6D011600 – География» мамандығы бойынша философия докторы
(PhD) дәрежесін алу үшін Шакирова Нуржанат Далеловнаның
«Географиядан жаңартылған мазмұн жағдайында климаттық түсініктер
негізінде қоршаған орта туралы білім қалыптастыру» тақырыбында
жазылған диссертациялық жұмысына ресми рецензенттің**

СЫН ПІКІРІ

1. Зерттеу тақырыбының өзектілігі және жалпы ғылыми, жалпы мемлекеттік бағдарламалармен (практикалық және ғылым мен техника дамуының сұраныстарымен) байланысы.

Қазақстан Республикасының педагог мәртебесі туралы заңнамасы мен Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы еліміздің білім беру жүйесі алдына адами капиталға сапалы білім беру жолында ерекше міндет мақсаттар қоюда.

Окушыларға өзін қоршаған органды таныстыру ерекшеліктері мен саналы көзқарастарын қалыптастырудың негізі орта мектепте қаланады. Осы тұрғыдан алғанда географиялық білімнің алдында географиялық қабық заңдылықтарын ескеретін географиялық ойлауды, қоршаған органдың басты құрамбөлігі болып табылатын климат жайлары білім бойынша функционалдық сауаттылық қалыптастыру міндеттері тұр. Географиялық ойлау дағдысы арқылы қоршаған орта жайлары білімді, соның ішінде қоршаған органдың негізгі құрамдасы болып табылатын климатқа қатысты түсініктерді қалыптастыруға болады.

Қоршаған орта – адамның және басқа да тірі организмдердің тіршілік ету формасы мен сипатын анықтайтын физикалық, географиялық, биологиялық, әлеуметтік, мәдени және саяси жағдайлар кешені. Климаттық құбылыстар мен үрдістер туралы ғылыми негізделген түсініктер беру және климатты жалпы географиялық заңдылықтар мен байланыстар негізінде қоршаған органдың құрамбөлігі ретінде маңыздылығын түсіндіру – географиялық білім берудегі өзекті мәселелердің бірі. Географиялық түсініктерді қалыптастыруда географияны оқыту әдістемесінің маңызы ерекше.

Жаңартылған білім бағдарламасында спиральды оқытуға көшумен байланысты оқу материалының мазмұны біршама өзгерді. Сыныптар мен оқу деңгейлеріндегі материалдың мазмұны мен күрделілік деңгейі артты. Білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында оқу үдерісінің білім алушылардың климат туралы білімі мен біліктері олардың шығармашылық қабілеттері мен тұрақты танымдық қызығушылықтарын дамытуға және өмірдің өзгермелі жағдайларында еркін бағдар алына бағыт беретіндегі ұйымдастырылуы зерттеу жұмысының өзектілігін көрсетеді.

Осы тұрғыдан алғанда, Шакирова Нуржанат Далеловнаның «Географиядан жаңартылған мазмұн жағдайында климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білім қалыптастыру» тақырыбында философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін даярлаған диссертациялық жұмысы бүгінгі заманауи талап деңгейіне сай, окушыларға климаттық

түсініктер негізінде қоршаған орта туралы саналы көзқарастарын қалыптастырудың көкейкесті еңбек болып табылады.

2. Диссертацияларға қойылатын талап деңгейіндегі ғылыми нәтижелері.

Автор ғылыми-зерттеу жұмысының барысында мынадай ғылыми нәтижелерге қол жеткізген:

Біріншіден, Климат және оны оқыту жайлары әр кезеңде жазылған ғалымдардың философиялық, психологиялық-педагогикалық еңбектерінің теориялық-әдіснамалық мазмұнына талдау жасай келе, географияны оқыту үдерісінде білім алушылардың климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білімдерін қалыптастыруды теориялық тұрғыдан негіздеген;

Екіншіден, Білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында оку үдерісінің білім алушылардың климат туралы білімі мен біліктегі олардың шығармашылық қабілеттері мен тұрақты танымдық қызығушылықтарын дамытуға және өмірдің өзгермелі жағдайларында еркін бағдар алуына бағыт беретіндей ұйымдастырылуы зерттеу жұмысының өзектілігін көрсетеді. Климат және қоршаған орта туралы білім берудің құрылымдық мазмұндық моделі құрастырылған;

Үшіншіден, Географиядан жаңартылған білім мазмұнында климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білім қалыптастыру теориялық тұрғыда негізделіп, оны оқытуудың тиімді әдістемесін эксперименттік жұмыстар арқылы дәлелдеп, ұсыныстар берген.

3. Диссертацияда келтірілген әрбір нәтиженің (ғылыми қағиданың), докторанттың тұжырымдары мен қортындыларының негізделуі және шынайылық дәрежесі.

Бірінши нәтижесінің негізделуі және шынайылығы, ізденушінің зерттеу аясында, зерттеу жұмысының теориялық-әдіснамалық негізі ретінде географияны оқыту үдерісінде білім алушылардың климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білімдерін қалыптастырудың орнын айқындаған. Сонымен қатар, диссиденттік өзіндік ой-пікірлерін тұжырымдалап, теориялық тұрғыда өзіндік қортынды жасай білгендейтінде.

Екіншіден, нәтиженің негізделу және шынайылық дәрежесі- білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында окушылардың климат және қоршаған орта туралы білім алуында құрылымдық мазмұндық моделі құрастырылғаны және оның білімдік мазмұны білім сапасы деңгейін арттыруға бағытталғандығында.

Үшіншіден, нәтиженің негізделу және шынайылық дәрежесі- Географиядан жаңартылған білім мазмұнында климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білім қалыптастыру теориялық тұрғыда негізделіп, оны оқытуудың тиімді әдістемесін эксперименттік жұмыстар арқылы дәлелдеп, ұсыныстар берген.

Мектепте географиядан білім алушылардың климаттық түсініктер және қоршаған орта туралы білімдерін қалыптастырудың әдістемелік жүйесі дайындалған. Онда оқыту мақсаты мен географиялық білім беру мазмұнын, әдістерін, құралдарын және оқытууды ұйымдастыру нысандарын анықтайды.

Зерттеу жұмысының нәтижелерін жалпы білім беретін мектептерге қоса, орта және жоғары кәсіптік білім мекемелерінде, педагог кадрларды даярлау

және олардың біліктілігін арттыру жүйесінде кеңінен пайдалануға болатындығы.

4.Диссертацияда тұжырымдалған әрбір ғылыми нәтиженің (ереженің) және докторанттың тұжырымының жаңашылдық деңгейі.

Ізденуші Н.Д.Шакированың әр ғылыми нәтижесінің тұжырымдары мен қортындыларының жаңалық дәрежесіне тоқталсақ,

Бірінші ғылыми нәтижесе жаңа. Себебі, докторант географияны оқыту үдерісінде білім алушылардың климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білімдерін қалыптастыруды орнын теориялық-әдіснамалық тұрғыда нақтылаған. Бұл білім алушылардың климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білімдері мазмұнын толықтыра түседі.

Екінші ғылыми нәтижесе де жаңа. Себебі, білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында климат және қоршаған орта туралы білім берудің құрылымдық мазмұндық моделі негізінде әдістемелік жүйесі жасалынды. Ізденушінің алдына қойған мақсаты- оку үдерісі барысында білім алушылардың климат туралы білімі мен біліктерін, олардың шығармашылық қабілеттері мен тұрақты танымдық қызығушылықтарын дамытып, тәжірибелік құзыреттіліктерін қалыптастыру болып табылады.

Үшінші ғылыми нәтижесінің жаңалық дәрежесі жаңа. Себебі, Географиядан жаңартылған білім мазмұнында климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білім қалыптастыруды географияны оқыту үрдісінде қолдану жағдайы айқындалды, соның негізінде Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі бекіткен 11-сыныптың «География» оқулығына «Әдістемелік нұсқау» дайындалып, эксперимент мектептерінде сынақтан сәтті өтіп, оку үрдісіне енгізілді.

5.Алынған нәтижелердің теориялық және практикалық міндеттерді шешуге бағытталғандығы.

Ізденуші Н.Д.Шакирова орындаған диссертациялық жұмыс нәтижесінде:

- Географиядан жаңартылған білім мазмұнында климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білім қалыптастыруды теориялық негіздеу тұрғысынан талдау жасалып, білім алушылардың климат туралы білімі мен біліктері олардың шығармашылық қабілеттері мен тұрақты танымдық қызығушылықтарын дамытуға мүмкіндік береді.

- Білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында климат және қоршаған орта туралы білім берудің құрылымдық-мазмұндық моделі құрылды;

- Мектепте географиядан білім алушылардың климаттық түсініктер және қоршаған орта туралы білімдерін қалыптастырудың әдістемелік жүйесі дайындалған. Онда оқыту мақсаты мен географиялық білім беру мазмұнын, әдістерін, құралдарын және оқытуды ұйымдастыру нысандарын айқындаған.

6.Диссертацияның негізгі қағидасының, нәтижесінің, тұжырымдары мен қортындыларының жариялануының жеткіліктігіне растама.

Автор зерттеу жұмысының негізгі ғылыми нәтижелері мен қортындыларын 14 ғылыми мақала ретінде отандық және шетелдік базасылымдарда, халықаралық ғылыми-теориялық және тәжірибелік конференцияларда жариялаган. Оның ішінде Scopus мәліметтер базасында 1, халықаралық ғылыми конференциялар жинағында 5, бүкілресейлік

конференцияда 1, КР Білім және Ғылым министрлігі Білім және ғылым саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті (БФСКК) ұсынған тізімге енетін журналдарда 4, халықаралық журналда 1, ҚазҰПУ «Жаратылыстану география сериясының» хабаршысында 1, отандық журналда 1 мақала жарияланған.

Сондай-ақ, «Мектеп» баспасынан КР БжFM ұсынған 11-сыныптың «География» оку құралына 2 бөлімнен түратын «Әдістемелік нұсқау», жаратылыстану-математика және қоғамдық-гуманитарлық бағыттары үшін қазақ және орыс тілдерінде жарық көрген.

7. Диссертация мазмұнындағы және рәсімдеуіндегі кемшілікттер мен ұсыныстар.

Шакирова Нуржанат Дағеловнаның орындаған диссертациялық жұмысының оқушылар дүниетанымын қалыптастырудың ғылыми жаңалығы мен практикалық маңыздылығын атай келе, төмендегідей ескертулер мен ұсыныстар беремін:

- Ғылыми жұмыста Франция оқулығы мазмұнын талдауға кеңірек тоқталған;
- Жер шарының климаттық өзгерістерін оқытудың әдістемесі кеңірек талданса;
- Қоршаған орта туралы ғылыми мәліметтерге қоса, ұлттық ұғымдардың да қолдану аясы кеңейтілсе;
- Жұмыс барысында жекелеген стилистикалық кемшілікттер байқалады.

Алайда, аталған ескертулер ізденіуші орындаған диссертациялық жұмыстың ғылыми-практикалық маңызын төмендетпейді.

8. Диссертация мазмұнының ғылыми дәреже беру ережелерінің талаптарына сәйкестігі.

«6D011600 – География» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін Шакирова Нуржанат Дағеловнаның «Географиядан жаңартылған мазмұн жағдайында климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білім қалыптастыру» тақырыбында жазылған диссертациялық жұмысының ғылыми жаңалығы мен практикалық маңыздылығы дәйекті, өз бетімен орындалған, жан-жақты зерттелген қолданбалы мәні бар, аяқталған жұмыс деп санап, авторын «6D011600 – География» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайық деп санаймын.

Ресми рецензент,

Шет тілдер және іскерлік карьера
университетінің «Экономика және
туризм» кафедрасының доценті,
педагогика ғылымдарының кандидаты

С.К.Касенов